

סוגת משל

יחידת לימוד 5

הצרצר והנמלה

תוכנית לימודים לטיפוח השפה העברית
ללומדים במסלול טרום יסוד
במרכזי החינוך של השב"ס - תשפ"ב - 2022

מספרי עמודים	תוכן עניינים
2	פעילות פתיחה
3 - 24	משל הצרצר והנמלה רמה * *
25 - 50	משל הצרצר והנמלה רמה * * *

ארגון כתיבה ועריכה: אילת כ"ץ
ניקוד וכתיבת החלק הלשוני: זיוה אילני

משל הנמלה והצרצר - איזופוס

למורים,

בחרו בהתאם לשיקול דעתכם כיצד לפתוח יחידת לימוד זו.

א. לשימושכם מצגת פתיחה המתאימה לכול המשלים הכוללת:
מהו משל ונמשל, מאפייניו, שלושת הממשילים העיקריים, ודוגמאות למשלים.

אפשרויות פתיחה

1. להסביר על משל ומאפייניו.
2. לספר על איזופוס – מיהו ומתי הוא חי.
3. הצרצר והנמלה - על פי שם המשל, מה יסופר בו לדעתם?
4. מה אתם יודעים על תכונות הצרצר ותכונות הנמלה בטבע?
יחידת לימוד זו מתאימה לרמות גבוהות ומתקדמות יותר של לומדים.

הצרצר והנמלה - ויקפדיה

הצרצר והנמלה ידוע גם כ- **הנמלה והחרגול** או **החגב והנמלים**, הוא משל המיוחס לאיזופוס ובו מוסר- השכל על עבודה קשה.

המשל סופר מחדש ועובד אינספור פעמים במגוון יצירות לאורך ההיסטוריה ובעת החדשה, הידועות שבגרסאות הן של לה פונטיין וקרילוב.

הסיפור: הצרצר בילה את חודשי החום בשירה, שעה שהנמלה עבדה באגירת מזון לחורף. משהגיע החורף, הצרצר מוצא את עצמו גווע ברעב, וכשהוא מבקש מהנמלה מזון הוא זוכה לגערה על עצלנותו.

מוסר ההשכל: מעלות ויתרונות עבודה קשה וחסכון, והטפה נגד סכנות הבזבזנות ואי ההתכוננות לעתיד.

הפתגמים המעבירים את מוסר ההשכל והמסר:

- "לך אל הנמלה עצל - ראה דרכיה וחכם"
- "מי שטרח בערב שבת - יאכל בשבת"
- "סוף מעשה במחשבה תחילה"

הצרצר והנמלה - מיחס לאיזופוס – רמה **

משל הצרצר והנמלה - עבד ע"י קרילוב - גרסה עברית – אוריאל אפק

1

ידידנו הצרצר
כל ימי הקיץ שר
אך פתאום הקר הופיע
חרף אל הגן הגיע.
בשמים עננים
ועצבת בגנים

2

בשדות אין עוד מזון
והגיע עת רזון
לרנה, גגון וזמר
בא הקץ, הסוף, הגמר.
ואיך אפשר לשיר שיר ערש
אם ריקה, ריקה הכרס?

3

מתבונן סביב צרצר
ומרגיש כי צר לו, צר
אז קרב הוא בזחילה
אל ביתה של הנמלה

4

"הוי שכנה טובת הלב...
זה אני... צרצר רעב..
המתר להכנס
וקצת אוכל לחפש?

אָנאַ, תַּנִּי לִי פֶת דִּקָּה
פֶּן אַמּוֹת בַּעוֹד דִּקָּה..."

5

זֶה מוֹזֵר, צָרָצֵר חֵבֵר,
מָה קָרָה לָךְ? סִפֵּר!
מָה עָשִׂיתָ כָּל הַקִּיץ עֵת מִלֵּאתִי אֶת הַבֵּית?
"מָה אַתָּה שֹׁחָה, נִמְלָה?
מָה זֶה בְּמוֹחֶךָ עָלָה?
כָּל הַקִּיץ-שְׁבוּעוֹת!!!
לִי הָיוּ רַק הוֹפְעוֹת.
שִׁימִי לֵב- אֲנִי אֶמֶן!
לֹא הָיָה לִי רִגַע זְמַן..."

6

כָּל עוֹנֵת הַקִּיץ שֶׁרָתִי...
שֶׁרָתָה? אִזּוֹ בְּמָקוֹם לֶאֱכֹל
קוֹם וְצֵא נָא בְּמַחוּל...

7

וְהִנֵּמְשָׁל שֶׁל הַמָּשָׁל
מִכָּר לֵבָן וְגַם לֵבַת
מִי שֶׁטָּרַח לִפְנֵי הַשַּׁבָּת
הוּא יֹאכֵל בְּיוֹם שַׁבָּת.

פעילות 1

קרא את הקטע הראשון וענה על השאלות.

יְדִידֵנוּ הַצָּרָר
כָּל יְמֵי הַקִּיץ שָׁר
אֶךְ פְּתָאוֹם הַקָּר הוֹפִיעַ
חֶרֶף אֶל הַגֶּן הַגִּיעַ.
בְּשָׁמַיִם עֲנָנִים
וְעַצְבָּת בְּגָנִים

א. מה עשה הצרצר בקיץ? _____

ב. איזו עונת שנה מופיעה אחרי הקיץ, על פי הקטע?

ג. מה קרה לשמים? _____

ד. למה לפי דעתך יש עצבת (עצבות) בגנים?

למורה,

המשל כתוב בחרוזים.

חרیזה היא טכניקה שירית חזרה צלילית המבוססת על חזרה של צליל דומה בסופי מילים בסיומות של שורות השיר.

החרیזה מלווה את השירה, רואים זאת בשירי ילדים. נראה שהאדם, בכל מקום וזמן, מפיק הנאה משחקית-אסתטית מתופעות החריזה לצורותיה השונות.

אך מעבר להנאה האסתטית והמוסיקלית הנגרמת על-ידי החריזה, טוענים כי מסרים נקלטים בזיכרון ביתר קלות כשהם ארוזים בחרוזים. מסיבה זו פרסומות, עושות בכך שימוש רב.

בשירה אנו מייחסים לחריזה ערך נוסף, ומצפים ממנה שלא תהיה טכנית בלבד, אלא תתרום גם ליופיו של השיר ולמשמעויותיו.

להלן דוגמה לחריזה בקטע

צרצר – שר

הופיע – הגיע

עננים – בגנים

פעילות 2

קרא את הקטע השני וענה על השאלות.

בְּשָׁדוֹת אֵין עוֹד מְזוֹן
וְהִגִּיעַ עֵת רְזוֹן
לְרִנָּה, נְגוֹן וְזִמְרָה
בָּא הַקֶּץ, הַסּוֹף, הַגִּמְרָה.
וְאֵיךְ אֶפְשָׁר לְשִׁיר שִׁיר עֶרֶשׁ
אִם רִיקָה, רִיקָה הַכֶּרֶס?

א. איפה אין עוד מזון? _____

ב. למה בא הסוף/הקץ/הגמר? _____

ג. מדוע אי אפשר לשיר שיר ערש? _____

מהו שיר ערש? שיר ערש הוא שיר המושר באוזני ילדים לפני השינה, ונועד להרדיםם. שירי ערש שייכים לסוגה של שירים המהווים חלק מפולקלור עממי, הם עוברים מדור לדור ונחרתים כחויית ילדות וכזיכרון נוסטלגי עליו מתרפקים ברגעי געגועים.

שיר ערש: נִגּוֹן שֶׁקֵּט וְעָרֵב שֶׁהָאֵם (אוּ הַמִּטְפֶּלֶת) שָׂרָה לְתִינוּקָה בְּלַחֲשׁ, בְּדִי לְהַרְגִיעוֹ וּלְשַׁנּוֹ. שִׁיר שֶׁתִּכְנֶנּוּ דְּבָרֵי חֶבֶד וּפִיּוֹס בְּפִי הָאֵם לְתִינוּקָה לְפָנֶי שְׁנָתוֹ.

פירוש המילה ערש = מיטה

ד. אילו שירי ערש אתם מכירים? אתם יכולים להדגים?

פירוש המילה כרס = בטן

ה. ריקה הכרס?

ריקה ה _____

ו. בקטע מופיעות מילים נרדפות המביעות משמעות דומה

רינה, ניגון, שיר.

רינה = זמרה, שירה, קולות שמחה.

ניגון – מוזיקה, שיר עם לחן.

העברית עשירה באוצר מילותיה בתחום השמחה. עושר זה בא לידי ביטוי באבות דרבי נתן: "עשרה שמות נקראת שמחה, אלו הן: ששון, שמחה, גילה, רינה, דיצה, צהלה, עליזה, חדוה, תפארת, עליצה" (פרק לד).

סוף, קץ, גמר.

קץ = סוף; סיום

ז. כתוב משפטים עם שתיים מהמילים החדשות שלמדת

משפט ראשון

המילה שבחרתי _____

המשפט שלי

משפט שני

המילה שבחרתי _____

המשפט שלי

ח. סמן בקו את המילים המתחרזות המופיעות בקטע.

בְּשָׂדוֹת אֵין עוֹד מְזוֹן
וְהִגִּיעַ עֵת רְזוֹן
לְרִנָּה, נְגוֹן וְזִמְרָה
בָּא הַקָּץ, הַסּוֹף, הַגִּמְרָה.
וְאֵיךְ אֶפְשָׁר לְשִׁיר שִׁיר עָרֶשׁ
אִם רִיקָה, רִיקָה הַכֶּרֶס?

פעילות 3

קרא את הקטע השלישי וענה על השאלות

מתבונן סביב צרצר
ומרגיש כי צר לו, צר
אז קרב הוא בזחילה
אל ביתה של הנמלה

א. מה עשה הצרצר על פי השורה הראשונה בקטע?

פירוש המילה מתבונן = מסתכל

ב. העתק את המשפט והחלף את המילה מתבונן במילה מסתכל.

ג. מה הרגיש הצרצר?

פירוש המילה צר = צרה

ד. למה הצרצר הרגיש שהוא בצרה?

פירוש המילה זחילה = התקדמות על הגחון, תנועה קדימה במצב של

שכיבה חלקית או מלאה על הקרקע.

ה. לאן הצרצר התקרב בזחילה?

ו. מילה ופירושה – סמן קן בין המילה לפירוש המתאים לה.

מילה	פירוש המילה
מתבונן	התקדמות על הגחון במצב של שכיבה על הקרקע
צר	מסתכל
זחילה	צרה

התאים את המילה החסרה בכל משפט היעזר במחסן המילים

כדי לעבור את הכביש יש _____ לשני הצדדים.

אדם אחד היה _____ גדולה.

ילד אחד רצה שלא יראו אותו חבריו לכן הוא _____

מחסן מילים :

צרה, להסתכל, זחל.

פעילות 4

קרא את הקטע הרביעי וענה על השאלות

"הוי שְׁכֵנָה טוֹבַת הֵלֵב..."

זֶה אֲנִי... צָרָר רָעֵב..

הַמִּתָּר לְהַכְנִס

וּקְצֵת אוֹכֵל לְחֶפֶשׁ?

אָנָּה, תִּנֵּי לִי פֶת דִּקָּה

פֶּן אֲמוֹת בְּעוֹד דִּקָּה..."

א. הצרצר ביקש מהנמלה כמה דברים

1. בשורה הרביעית הצרצר מבקש

2. בשורה החמישית הצרצר מבקש

הצרצר אומר: "פן אמות בעוד דקה"

3. הצרצר פוחד שימות מרעב נכון / לא נכון

פעילות 5

קרא את הקטע החמישי וענה על השאלות

זֶה מוֹזָר, צָרָצָר חֶבֶר,
מָה קָרָה לָךְ? סֵפֶר!
מָה עָשִׂיתָ כָּל הַקִּיץ עֵת מִלְאֲתִי אֶת הַבֵּית?
”מָה אֶת שְׁחָה, נִמְלָה?
מָה זֶה בְּמוֹחַד עָלָה?
כָּל הַקִּיץ-שְׁבוּעוֹת!!!
לִי הָיוּ רַק הוֹפְעוֹת.
שְׂיָמִי לֵב- אֲנִי אֶמֶן!
לֹא הָיָה לִי רִגַע זָמַן...

א. העתק את השאלה ששאלה הנמלה את הצרצר? (שורה שלישית)

ב. מה ענה לה הצרצר? העתק את התשובה שלו (שורה שביעית)

ג. בשורה רביעית אומר הצרצר לנמלה : ”מָה אֶת שְׁחָה, נִמְלָה?

פירוש המילה שחה = מדבר/אומר.

מה את שחה = מה את אומרת?

כתוב משפט משלך עם המילה שח/שחה

ד. מה המקצוע של הצרצר על פי הקטע ?

פעילות 6

קרא את הקטע השישי וענה על השאלות

כָּל עוֹנֵת הַקִּיץ שָׂרְתִּי...

שָׂרְתִּי? אִזּוֹ בְּמָקוֹם לֵאכֹל

קוֹם וְצֵא נָא בְּמַחֹל...

א. מה עשה הצרצר כל הקיץ? _____

ב. מה מציעה הנמלה לצרצר במקום לאכול? העתק את התשובה

פעילות 7

א. מָה לְדַעְתָּךְ חֲשָׁבָה הַנְּמָלָה וְכִיצַד הִרְגִּישָׁה כְּאִשָּׁר שָׁמְעָה אֶת בְּקָשְׁתּוֹ שֶׁל
הַצָּרְצָר?

ב. מָה לְדַעְתָּךְ חֲשָׁב הַצָּרְצָר וְכִיצַד הִרְגִּישָׁה כְּאִשָּׁר שָׁמְעָה אֶת תְּשׁוּבַת הַנְּמָלָה?

פעילות 8

קרא את הקטע השביעי וענה על השאלות

וְהִנֵּמְשָׁל שָׁל הַמֶּשֶׁל
מִכָּר לִבּוֹ וְגַם לִבָּת
מִי שֶׁטָּרַח לִפְנֵי הַשַּׁבָּת
הוּא יֹאכֵל בְּיוֹם שַׁבָּת.

א. מהו נמשל של המשל?

ב. איזה פתגם מופיע בקטע? העתק

ג. לפניך הסבר ומשמעות הפתגם.

מִי שֶׁטָּרַח לִפְנֵי הַשַּׁבָּת
הוּא יֹאכֵל בְּיוֹם שַׁבָּת.

מי שעובד קשה יכול אחר כך לאכול את הפירות של עבודתו.

פירוש המילה טָרַח: התאמץ, עבד קשה.

”מִן אֶבֶל אֶל גִּיּוֹמָעָה יֵלְאִי אֶל סַבָּת אוֹדָמוֹ.” ~ מי שטרח בערב שבת יאכל
בשבת

ד. האם תוכל לתת דוגמה מהחיים לפתגם זה?

פעילות 9

השלם בטבלה את תכונות הצרצר ותכונות הנמלה כפי שבאו לידי ביטוי במשל. היעזר במחסן המילים.

הצרצר	הנמלה

מחסן מילים: תכונות

קל דעת, כבד ראש והגיוני, שוקל ומתכנן מעשיו מראש, שר ומבליה בנעימים חרוצה ומתמידה, אחראית, בטיח בצדקתו, אמלל ומסכן בעת צרה. מבקש עזרה.

פעילות 10

ג. כתוב במילים שלך את סיפור המשל.

ד. לאחר שהבנת את הספור במשל, הסבר בלשונך מהו מוסר ההשכל בספור.

פעילות 11

לפניכם מספר פתגמים :

• "סוף מעשה במחשבה תחילה"

• "מי שטרך בערב שבת - יאכל בשבת"

• "לך אל הנמלה עצל - ראה דרכיה וחכם"

להלן פירושי הפתגמים

סוף מעשה במחשבה תחילה =

יש לחשוב ולתכנן את המעשה עד סופו ורק אז לפעול.

"סוף מעשה במחשבה תחילה", ביטוי זה מדגיש את הצורך לתכנן ולהקדים

בעוד מועד את המעשה. המחשבה המקדימה איננה רק תכנון של תחילת

הדרך, אלא, המחשבה הראשונית, מתייחסת עד לסוף המעשה, ומאפשרת

להגיע במחשבות עד לסוף התהליך. חשיבה זו שרואה בתחילת הדרך את

סופה, מאפשרת לדרך להיות מכוונת למטרה.

מי שִׁטְרַח בְּעֶרֶב שַׁבָּת - יֹאכֵל בְּשַׁבָּת = מי שעובד קשה יכול אחר כך לאכול את הפירות של עבודתו. **טִרַח** –עבד קשה.

מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת .

מי שעבד, בישל, קנה והכין אוכל לשבת יוכל ליהנות מסעודת השבת.

מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת

מי שִׁטְרַח בְּעֶרֶב שַׁבָּת - יֹאכֵל בְּשַׁבָּת = מי שֶׁעֲבָד וְדָאָג לְעִתִּידוֹ יִהְיֶה מְפָרִי עֲמָלוֹ.
מקור: מי שִׁטְרַח בְּעֶרֶב שַׁבָּת - יֹאכֵל בְּשַׁבָּת, מי שֶׁלֹא טִרַח בְּעֶרֶב שַׁבָּת, מֵהֵיכָן יֹאכֵל בְּשַׁבָּת? (עבודה זרה ג).

"לֵךְ אֶל נִמְלָה עֵצֶל רֹאֵה דְרָכֶיהָ וַחֲכָם".

המסר והמשמעות של הפתגם: חריצות מול עצלות. הנמלה כסמל

החריצות, וכדאי ללמוד ממנה.

הנמלה החרוצה היא ניגודו של הצרצר העצל.

החריצות היא ניגודה של העצלות.

תכונות הנמלה

הנמלה נמצאת בתנועה מתמדת של איסוף מזון; היא שוקדת על מלאכתה בלי הרף.

המשא שהנמלה נושאת הוא לפעמים גדול בהרבה ממשקל גופה.

הנמלה בונה סבך של מנהרות במחילות המגורים, ובהן היא אוגרת מזון רב.

הנמלים מצטיינות בעבודת צוות: "כולן בשביל כולן".

לכל נמלה תפקיד מוגדר והיא מקפידה על מילויו.

תכונות אדם חרוץ

- עושה את המוטל עליו, אחראי.

אינו דוחה משימות ומטלות

- מונע מאחרים לבצע משימות שלו.

מתחשב בזולת.

- מגיע להישגים.

האם יש עוד תכונות של אדם חרוץ שאתה מכיר?

תכונות אדם עצל

מתחמק מביצוע המטלות שלו.

דוחה ביצוע מטלות.

מבצע משימות באי חשק.

מרבה להתבטל.

אינו מתמיד בעשייה לו.

קשה לא עם עבודת צוות.

התוצאה:

מרביתם לכעוס עליו.

הוא מצוי בפיגור אחרי האחרים.

האם יש עוד תכונות של אדם עצל שאתה מכיר?

א. הסֵבֵר אֶת אֶחָד הַפִּתְגָּמִים

ב. מָה הַמִּשְׁתָּף בֵּין הַמֶּשֶׁל וְהַפִּתְגָּם שֶׁבְּחִרְתָּ?

פעילות 12

תאר מה אתה רואה בתמונה

פעילות 13

שיח בכיתה

- האם לדעתכם מגיע לצרצר שהנמלה תיתן לו אוכל?
- מה אתם הייתם עושים במקום הנמלה?

למורה,

אילו ערכים מתנגשים במשל זה מול זה?

מחד - הרגש של רצון לעזור לזולת במצב של קושי, ערך של גמילות חסדים וכדו'... - שיוביל את הנמלה לתת לצרצר אוכל ומחסה, אף על פי שהוא לא טרח בימי הקיץ.
ומאידך, הרצון של הנמלה לחנך את הצרצר ולהבהיר לו שצריך לטרוח ולעמול כדי להשיג דברים. הרצון לא לתת לנצל אותה, לא להרגיש "פראיירית" שיוביל את הנמלה לא לתת לצרצר להיכנס לביתה, בכדי שילמד את הלקח.

שאלות:

- כיצד לדעתכם הנמלה צריכה להגיב?
- האם ישנו אופן שבו תוכל הנמלה להגיע לפתרון שבו מצד אחד תעזור לצרצר ומצד שני גם לא תרגיש מנוצלת?

א. חֲבֵר סוּף אַחֵר לְמִשָּׁל.

ב. ספר אירוע דומה לְמִשָּׁל זֶה, עַל מְקָרָה שְׂקָרָה לָךְ, או לְמִיִּשְׁהוּ מְמַכְרִיד.

מבדק הצלחה רמה * *

א. סמן נכון לא נכון לגבי כל משפט.

הנמלה שרה כל הקיץ.	נכון / לא נכון
הצרצר שר כול הקיץ.	נכון / לא נכון
הנמלה אספה מזון.	נכון / לא נכון
הצרצר בא לנמלה לבקש אוכל.	נכון / לא נכון
הנמלה הייתה חרוצה.	נכון / לא נכון
לצרצר היה אוכל בחורף.	נכון / לא נכון

ב. לפניך שלושה פתגמים :

• "סוף מעשה במחשבה תחלה"

• "מי שטרח בערב שבת - לאכל בשבת"

• "לך אל הנמלה עצל - ראה דרכיה וחכם"

1. הסבר את אחד הפתגמים.

2. מה המשתף בין המשל והפתגם שבחרת?

ג. כתוב במילים שלך מה ניתן ללמוד מהמשל?

ד. מילה ופירושה סמן קו בין המילה לפירוש המתאים לה.

מילה	פירוש המילה
מתבונן	בטן
צר	שירה, קולות שמחה.
כרס	צרה
רינה	מסתכל

ה. המשל כתוב בחריזה

סמן בקו את המילים המתחרזות זו עם זו.

בְּשִׁדּוֹת אֵין עוֹד מְזוֹן
וְהִגִּיעַ עַת רְזוֹן
לְרִנָּה, נִגּוֹן וְזִמְרָה
בָּא הַקָּץ, הַסּוֹף, הַגִּמְרָה.
וְאֵיךְ אֶפְשָׁר לְשִׁיר שִׁיר עֶרֶשׁ
אִם רִיקָה, רִיקָה הַכֶּרֶס?

ז. כתוב סוף אחר למשל.

בהצלחה!

הצרצר והנמלה - מיחס לאיזופוס – רמה ***
משל הצרצר והנמלה - עבד ע"י קרילוב- גרסה עברית – אוריאל אפק

1

ידידנו הצרצר
כל ימי הקיץ שר
אך פתאום הקר הופיע
חרף אל הגן הגיע.
בשמים עננים
ועצבת בגנים

2

בשדות אין עוד מזון
והגיע עת רזון
לרנה, גגון וזמר
בא הקץ, הסוף, הגמר.
ואיך אפשר לשיר שיר ערש
אם ריקה, ריקה הכרס?

3

מתבונן סביב צרצר
ומרגיש כי צר לו, צר
אז קרב הוא בזחילה
אל ביתה של הנמלה

4

"הוי שכנה טובת הלב...
זה אני... צרצר רעב..
המתר להכנס
וקצת אוכל לחפש?

אָנאַ, תַּנִּי לִי פֶת דִּקָּה
פֶּן אַמּוֹת בַּעוֹד דִּקָּה..."

5

זֶה מוֹזֵר, צָרָצֵר חֵבֵר,
מָה קָרָה לָךְ? סִפֵּר!
מָה עָשִׂיתָ כָּל הַקִּיץ עֵת מִלֵּאתִי אֶת הַבֵּית?
"מָה אַתָּה שֹׁחָה, נִמְלָה?
מָה זֶה בְּמוֹחֶךָ עָלָה?
כָּל הַקִּיץ-שְׁבוּעוֹת!!!
לִי הָיוּ רַק הוֹפְעוֹת.
שִׁימִי לֵב- אֲנִי אֶמֶן!
לֹא הָיָה לִי רִגַע זָמַן..."

6

כָּל עוֹנֵת הַקִּיץ שֶׁרָתִי...
שֶׁרָתָה? אִזּוֹ בְּמָקוֹם לֶאֱכֹל
קוֹם וְצֵא נָא בְּמַחוּל...

7

וְהִנֵּמְשָׁל שֶׁל הַמָּשָׁל
מִכָּר לֵבָן וְגַם לֵבַת
מִי שֶׁטָּרַח לִפְנֵי הַשַּׁבָּת
הוּא יֹאכֵל בְּיוֹם שַׁבָּת.

משל הצרצר והנמלה- מיוחס לאיזופוס
עובד ע"י קרילוב- גרסה עברית – אוריאל אופק

ידידנו הצרצר
כל ימי הקיץ שר
אך פתאום הקור הופיע
חורף אל הגן הגיע.
בשמים עננים
ועצבת בגנים

בשדות אין עוד מזון
והגיע עת רזון
לרינה, ניגון וזמר
בא הקץ, הסוף, הגמר.
ואיך אפשר לשיר שיר ערש
אם ריקה, ריקה הכרס?

מתבונן סביב צרצר
ומרגיש כי צר לו, צר
אז קרב הוא בזחילה
אל ביתה של הנמלה

"הוי שכנה טובת הלב...
זה אני... צרצר רעב..
המותר להיכנס
וקצת אוכל לחפש?
אנא, תני לי פת דקה
פן אמות בעוד דקה..."

זה מוזר, צרצר חבר,
מה קרה לך? ספר!
מה עשית כל הקיץ עת מילאתי את הבית?
"מה את שחה, נמלה?
מה זה במוחך עלה?
כל הקיץ-שבועות!!!
לי היו רק הופעות.
שימי לב- אני אמן!
לא היה לי רגע זמן...

כל עונת הקיץ שרתי...
שרת? אז במקום לאכול
קום וצא נא במחול...

והנמשל של המשל
מוכר לבן וגם לבת
מי שטרח לפני השבת
הוא יאכל ביום שבת.

פעילות 1

קרא את הקטע הראשון וענה על השאלות.

יְדִידֵנוּ הַצָּרָר
כָּל יְמֵי הַקִּיץ שָׁר
אֶךְ פִּתְאוֹם הִקָּר הוֹפִיעַ
חֶרֶף אֶל הַגֶּן הַגִּיעַ.
בְּשָׁמַיִם עָנָנִים
וְעָצְבַת בְּגָנִים

א. מה עשה הצרצר בקיץ? _____

ב. איזו עונת שנה מופיעה אחרי הקיץ, על פי הקטע?

ג. מה קרה לשמים? _____

ד. למה לפי דעתך יש עצבת (עצבות) בגנים?

למורה,

המשל כתוב בחרוזים.

חרیזה היא טכניקה שירית חזרה צלילית המבוססת על חזרה של צליל דומה בסופי מילים בסיומות של שורות השיר.

החריזה מלווה את השירה, רואים זאת בשירי ילדים. נראה שהאדם, בכל מקום וזמן, מפיק הנאה משחקית-אסתטית מתופעות החריזה לצורותיה השונות.

אך מעבר להנאה האסתטית והמוסיקלית הנגרמת על-ידי החריזה, טוענים כי מסרים נקלטים בזיכרון ביתר קלות כשהם ארוזים בחרוזים. מסיבה זו פרסומות, עושות בכך שימוש רב.

בשירה אנו מייחסים לחריזה ערך נוסף, ומצפים ממנה שלא תהיה טכנית בלבד, אלא תתרום גם ליופיו של השיר ולמשמעויותיו.

להלן דוגמה לחריזה בקטע

צרצר – שר

הופיע – הגיע

עננים – בגנים

ה. נסה לכתוב משפט בחרוזים

פעילות 2

קרא את הקטע השני וענה על השאלות.

בְּשָׁדוֹת אֵין עוֹד מְזוֹן

וְהִגִּיעַ עֵת רְזוֹן

לְרֶנָּה, נִגּוֹן וְזִמְרָה

בָּא הַקֶּץ, הַסּוֹף, הַגִּמְרָה.

וְאֵיךְ אֶפְשֶׁר לְשִׁיר שִׁיר עֶרֶשׁ

אִם רִיקָה, רִיקָה הַכֶּרֶס?

א. איפה אין עוד מזון? _____

ב. למה בא הסוף/הקץ/הגמר? _____

ג. מדוע אי אפשר לשיר שיר ערש? _____

מהו שיר ערש? שיר ערש הוא שיר המושר באוזני ילדים לפני השינה, ונועד להרדים. שירי ערש שייכים לסוגה של שירים המהווים חלק מפולקלור עממי, הם עוברים מדור לדור ונחרתים כחויית ילדות וכזיכרון נוסטלגי עליו מתרפקים ברגעי געגועים.

שיר ערש: נָגוֹן שֶׁקֵּט וְעָרֵב שֶׁהָאֵם (אוּ הַמִּטְפֶּלֶת) שָׂרָה לְתִינוּקָה בְּלַחֲשׁ, כְּדִי לְהַרְגִיעוֹ וּלְיַשְׁנֹו. שִׁיר שֶׁתְּכַנֵּנוּ דְּבָרֵי חֶבֶד וּפִיוֹס בְּפִי הָאֵם לְתִינוּקָה לְפָנֶי שְׁנָתוֹ.

פירוש המילה ערש = מיטה

א. אילו שירי ערש אתם מכירים? אתם יכולים להדגים?

פירוש המילה כרס = בטן

ב. ריקה הכרס?

ריקה ה _____

ג. בקטע מופיעות מילים נרדפות המביעות משמעות דומה

רינה, ניגון, שיר.

רינה = זמרה, שירה, קולות שמחה.

ניגון – מוזיקה, שיר עם לחן.

העברית עשירה באוצר מילותיה בתחום השמחה. עושר זה בא לידי ביטוי באבות דרבי נתן: "עשרה שמות נקראת שמחה, אלו הן: ששון, שמחה, גילה, רינה, דיצה, צהלה, עליזה, חדוה, תפארת, עליצה" (פרק לד).

סוף, קץ, גמר.

קץ = סוף; סיום

ד. כתוב משפטים עם שתיים מהמילים החדשות שלמדת

משפט ראשון

המילה שבחרתי _____

המשפט שלי

משפט שני

המילה שבחרתי _____

המשפט שלי

ה. סמן בקו את המילים המתחרזות המופיעות בקטע.

בְּשָׂדוֹת אֵין עוֹד מְזוֹן
וְהִגִּיעַ עֵת רְזוֹן
לְרִנָּה, נְגוֹן וְזִמְרָה
בָּא הַקֶּץ, הַסּוֹף, הַגִּמְרָה.
וְאֵיךְ אֶפְשָׁר לְשִׁיר שִׁיר עָרֶשׁ
אִם רִיקָה, רִיקָה הַכֶּרֶס?

פעילות 3

קרא את הקטע השלישי וענה על השאלות

מתבונן סביב צרצר
ומרגיש כי צר לו, צר
אז קרב הוא בזחילה
אל ביתה של הנמלה

א. מה עשה הצרצר על פי השורה הראשונה בקטע?

פירוש המילה מתבונן = מסתכל

ב. העתק את המשפט והחלף את המילה מתבונן במילה מסתכל.

ג. מה הרגיש הצרצר?

פירוש המילה צר = צרה

ד. למה הצרצר הרגיש שהוא בצרה?

פירוש המילה זחילה = התקדמות על הגחון, תנועה קדימה במצב של

שכיבה חלקית או מלאה על הקרקע.

ה. לאן הצרצר התקרב בזחילה?

ו. סמן בקו את המילים המתחרזות זו לזו

מתבונן סביב צרצר
ומרגיש כי צר לו, צר
אז קרב הוא בזחילה
אל ביתה של הנמלה

ז. מילה ופירושה – העבר קו בין המילה לפירוש המתאים לה.

מילה	פירוש המילה
מתבונן	התקדמות על הגחון במצב של שכיבה על הקרקע
צר	מסתכל
זחילה	צרה

התאים את המילה החסרה בכל משפט היעזר במחסן המילים

כדי לעבור את הכביש יש _____ לשני הצדדים.

אדם אחד היה _____ גדולה.

ילד אחד רצה שלא יראו אותו חבריו לכן הוא _____

מחסן מילים :

צרה, להסתכל, זחל.

פעילות 4

קרא את הקטע הרביעי וענה על השאלות

"הוי שְׁכֵנָה טוֹבַת הֵלֵב..."

זֶה אֲנִי... צָרָר רָעֵב..

הַמֶּתֵר לְהַכְנִס

וּקְצֵת אוֹכֵל לְחֶפֶשׁ?

אָנָּה, תִּנֵּי לִי פֶת דֶּקָּה

פֶּן אֲמוֹת בְּעוֹד דֶּקָּה..."

ב. הצרצר ביקש מהנמלה כמה דברים

1. בשורה הרביעית הצרצר מבקש

2. בשורה החמישית הצרצר מבקש

הצרצר אומר: "פן אמות בעוד דקה"

3. הצרצר פוחד שימות מרעב נכון / לא נכון

פעילות 5

קרא את הקטע החמישי וענה על השאלות

זֶה מוֹזָר, צָרָצָר חֶבֶר,
מָה קָרָה לָךְ? סֵפֶר!
מָה עָשִׂיתָ כָּל הַקִּיץ עֵת מִלְאֲתִי אֶת הַבֵּית?
”מָה אֶת שְׁחָה, נִמְלָה?
מָה זֶה בְּמוֹחַד עָלָה?
כָּל הַקִּיץ-שְׁבוּעוֹת!!!
לִי הָיוּ רַק הוֹפְעוֹת.
שְׁיָמִי לֵב- אֲנִי אֶמֶן!
לֹא הָיָה לִי רִגַע זָמַן...

א. העתק את השאלה ששאלה הנמלה את הצרצר? (שורה שלישית)

ב. מה ענה לה הצרצר? העתק את התשובה שלו (שורה שביעית)

ג. בשורה רביעית אומר הצרצר לנמלה : ”מָה אֶת שְׁחָה, נִמְלָה?

פירוש המילה שחה = מדבר/אומר.

מה את שחה = מה את אומרת?

כתוב משפט משלך עם המילה שח/שחה

ד. מה המקצוע של הצרצר על פי הקטע ?

פעילות 6

קרא את הקטע השישי וענה על השאלות

כָּל עוֹנֵת הַקִּיץ שָׂרְתִּי...

שָׂרְתִּי? אִזּוֹ בְּמָקוֹם לֵאכֹל

קוֹם וְצֵא נָא בְּמַחֹל...

א. מה עשה הצרצר כל הקיץ? _____

ב. מה מציעה הנמלה לצרצר במקום לאכול? העתק את התשובה

פעילות 7

א. מָה לְדַעְתָּךְ חֲשָׁבָה הַנְּמָלָה וְכִיצַד הִרְגִּישָׁה כְּאִשָּׁר שָׁמְעָה אֶת בִּקְשָׁתוֹ שֶׁל
הַצָּרְצָר?

ב. מָה לְדַעְתָּךְ חֲשַׁב הַצָּרְצָר וְכִיצַד הִרְגִּישׁ כְּאִשָּׁר שָׁמַע אֶת תְּשׁוּבַת הַנְּמָלָה?

פעילות 8

קרא את הקטע השביעי וענה על השאלות

וְהִנֵּמְשָׁל שָׁל הַמֶּשֶׁל
מִכָּר לִבּוֹ וְגַם לִבַּת
מִי שֶׁטָּרַח לִפְנֵי הַשַּׁבָּת
הוּא יֹאכֵל בְּיוֹם שַׁבָּת.

א. מהו נמשל של המשל?

ב. איזה פתגם מופיע בקטע? העתק

ג. לפניך הסבר ומשמעות הפתגם.

מִי שֶׁטָּרַח לִפְנֵי הַשַּׁבָּת
הוּא יֹאכֵל בְּיוֹם שַׁבָּת.

מי שעובד קשה יכול אחר כך לאכול את הפירות של עבודתו.

פירוש המילה טָרַח: התאמץ, עבד קשה.

הפתגם בערבית

”מִן אֶפֶל אֶל גִּיּוֹמָעָה יֵלְאִי אֶל סַבָּת אוֹדָמוֹ.” ~ מי שטרח בערב שבת יאכל
בשבת

ד. האם תוכל לתת דוגמה מהחיים לפתגם זה?

פעילות 9

השלם בטבלה את תכונות הצרצר ותכונות הנמלה כפי שבאו לידי ביטוי במשל. היעזר במחסן המילים.

הצרצר	הנמלה

מחסן מילים: תכונות

קל דעת, כבד ראש והגיוני, שוקל ומתכנן מעשיו מראש, שר ומבליה בנעימים חרוצה ומתמידה, אחראית, בטיח בצדקתו, אמלל ומסכן בעת צרה. מבקש עזרה.

פעילות 10

א. כתוב במילים שלך את סיפור המשל.

ב. לאחר שהבנת את הסיפור במשך, הספר בלשונך מהו מוסר ההשכל בסיפור.

פעילות 11

שיח בכיתה

- האם לדעתכם מגיע לצרצר שהנמלה תיתן לו אוכל?
- מה אתם הייתם עושים במקום הנמלה?

למורה,

אילו ערכים מתנגשים במשל זה מול זה?

מחד - הרגש של רצון לעזור לזולת במצב של קושי, ערך של גמילות חסדים וכדו'... - שיוביל את הנמלה לתת לצרצר אוכל ומחסה, אף על פי שהוא לא טרח בימי הקיץ.

ומאידך, הרצון של הנמלה לחנך את הצרצר ולהבהיר לו שצריך לטרוח ולעמול כדי להשיג דברים. הרצון לא לתת לנצל אותה, לא להרגיש "פראיירית" שיוביל את הנמלה לא לתת לצרצר להיכנס לביתה, בכדי שילמד את הלקח.

שאלות:

- כיצד לדעתכם הנמלה צריכה להגיב?
- האם ישנו אופן שבו תוכל הנמלה להגיע לפתרון שבו מצד אחד תעזור לצרצר ומצד שני גם לא תרגיש מנוצלת?

א. חבר סוף אחר למשל.

ב. ספר אירוע דומה למשל זה, על מקרה שקרה לך, או למישהו ממכריך.

פעילות 12

לפניכם מספר פתגמים:

- "סוף מעשה במחשבה תחילה"
- "מי שטרך בערב שבת - יאכל בשבת"
- "לך אל הנמלה עצל - ראה דרכיה וחכם"

להלן פירושי הפתגמים

סוף מעשה במחשבה תחילה =

יש לחשוב ולתכנן את המעשה עד סופו ורק אז לפעול.
"סוף מעשה במחשבה תחילה", ביטוי זה מדגיש את הצורך לתכנן ולהקדים בעוד מועד את המעשה. המחשבה המקדימה איננה רק תכנון של תחילת הדרך, אלא, המחשבה הראשונית, מתייחסת עד לסוף המעשה, ומאפשרת להגיע במחשבות עד לסוף התהליך. חשיבה זו שרואה בתחילת הדרך את סופה, מאפשרת לדרך להיות מכוונת למטרה.

מי שִׁטְרַח בְּעֶרֶב שַׁבָּת - יֹאכֵל בְּשַׁבָּת = מי שעובד קשה יכול אחר כך לאכול את הפירות של עבודתו. **טִרַח** –עבד קשה.

מי שִׁטְרַח בערב שבת יאכל בשבת .

מי שעבד, בישל, קנה והכין אוכל לשבת יוכל ליהנות מסעודת השבת.

מי שִׁטְרַח בערב שבת יאכל בשבת

מי שִׁטְרַח בְּעֶרֶב שַׁבָּת - יֹאכֵל בְּשַׁבָּת = מי שֶׁעֲבָד וְדָאָג לְעִתִּידוֹ יִהְיֶה מְפָרִי עֲמָלוֹ.
מקור: מי שִׁטְרַח בְּעֶרֶב שַׁבָּת - יֹאכֵל בְּשַׁבָּת, מי שֶׁלֹא טִרַח בְּעֶרֶב שַׁבָּת, מֵהֵיכָן יֹאכֵל בְּשַׁבָּת? (עבודה זרה ג).

"לֵךְ אֶל נִמְלָה עֵצֶל רֹאֵה דְרָכֶיהָ וַחֲכָם".

המסר והמשמעות של הפתגם: חריצות מול עצלות. הנמלה כסמל

החריצות, וכדאי ללמוד ממנה.

הנמלה החרוצה היא ניגודו של הצרצר העצל.

החריצות היא ניגודה של העצלות.

תכונות הנמלה

הנמלה נמצאת בתנועה מתמדת של איסוף מזון; היא שוקדת על מלאכתה בלי הרף.

המשא שהנמלה נושאת הוא לפעמים גדול בהרבה ממשקל גופה.

הנמלה בונה סבך של מנהרות במחילות המגורים, ובהן היא אוגרת מזון רב.

הנמלים מצטיינות בעבודת צוות: "כולן בשביל כולן".

לכל נמלה תפקיד מוגדר והיא מקפידה על מילויו.

תכונות אדם חרוץ

- עושה את המוטל עליו, אחראי.

אינו דוחה משימות ומטלות

- מונע מאחרים לבצע משימות שלו.

מתחשב בזולת.

- מגיע להישגים.

האם יש עוד תכונות של אדם חרוץ שאתה מכיר?

תכונות אדם עצל

מתחמק מביצוע המטלות שלו.

דוחה ביצוע מטלות.

מבצע משימות באי חשק.

מרבה להתבטל.

אינו מתמיד בעשייה לו.

קשה לא עם עבודת צוות.

התוצאה:

מרביתם לכעוס עליו.

הוא מצוי בפיגור אחרי האחרים.

האם יש עוד תכונות של אדם עצל שאתה מכיר?

א. הסֵבֵר אֶת אֶחָד הַפִּתְגָּמִים

ב. מָה הַמְּשִׁתָּף בֵּין הַמָּשָׁל וְהַפִּתְגָּם שֶׁבְּחִרְתָּ?

פעילות 12

כתוב מה אתה רואה בתמונה

מה עושה הנמלה?

מה עושה הצרצר?

פעילות 13 - ניגודים

במשל "הצרצר והנמלה" מופיעים ניגודים ;

למשל : קיץ וחורף.

לפניך טבלה. מתח קו בין המלים המופיעות בטור הימני, לבין הניגוד שלה, המופיע בטור השמאלי.

קִיץ	עֲצָבָת
חֹם	שָׁבַע
רָנָה	רִיק
רָעַב	קוֹר
מָלָא	חָרָף

פעילות 14

לפניכם נוסח נוסף למשל

משל החרגול והנמלה / איזופוס

הִיָּה זֶה יוֹם קִיץ חֹם, בְּשָׂדָה אֶחָד עֲבָדָה בְּחָרִיצוֹת רַבָּה נִמְלָה - מִלְקָטָת גְּרָגְרִי
שְׁעוֹרָה וְחֹטָה וְאֶחָד אֶחָד הוֹבִילָה אוֹתָם לָקוֹן.

בְּאוֹתוֹ שָׂדָה עֶבֶר בְּמִקְרָה חֲרוֹגוֹל, שְׁלֵבֶשׁ בָּגָד יָם בְּצַבֵּעַ סָגֵל. "הִי נִמְלָה, אֵת
עוֹבְדַת קֶשֶׁה וְעֶכְשׁוֹ כָּל כֶּךָ חֹם", אָמַר הַחֲרוֹגוֹל, "מוֹטָב שֶׁתְּבוֹאִי עִמִּי לִשְׁפֹּת
הַיָּם"

"אֲנִי מִצְטַעֲרָת, אֲבָל אֲנִי לֹא יִכּוֹלָה, הַשִּׁיבָה לוֹ הַנִּמְלָה, "הִיִּיתִי בָּאָה אֵתְךָ
בְּרָצוֹן, אֲבָל זֶה הַזְּמַן לָאֶסֶף מִזֶּזֶן"

הָרִי הַשָּׂדָה מָלָא וְגָדוּשׁ מִכָּל וְכָל, הַמְשִׁיךְ הַחֲרוֹגוֹל, כָּמָה כָּבֵד אֶפְשָׁר לֶאֱכֹל!
אֲמַנָּם עֶכְשׁוֹ, בִּימּוֹת הַחֲמָה, הַשָּׂדָה שׁוֹפֵעַ תְּבוּאָה וְבָר, אֲבָל כְּשִׁיבּוֹא הַחֲרוֹף
לֹא יִשְׁאָר דָּבָר, אֲמָרָה לוֹ הַנִּמְלָה וְהַמְשִׁיכָה לִשְׁקֹד עַל עֲמָלָה.

"אני עצמי מעדיף להתרחץ בים", אמר החרגול, "או אפילו לשבת כף סתם על החול". החרגול נפרד מעל הנמלה והמשיך בדרךכו.

הקיץ נגמר, הגיע הסתיו, גם החרף במהרה הופיע בעקבותיו. הנה זה חרף גשום וקר, אבל בקו הנמלים שרר חם נעים וגם המזון לא חסר. וערב אחד, בדיוק כשהנמלה הכינה לעצמה את סעדתה, הופיע החרגול בפתח ביתה הנמלה ראתה שהחרגול בקשי מקפץ על רגליו ולא התקשטה לנחש, שכמעט גווע הוא ברעב.

"התואילי בטובך לתת לי ממזונך?" שאל החרגול, כמעט בלי קול עכשו אתו לך מעט מן הגרגרים שלי לאכל, לא יכלה הנמלה לסרב לבקשת החרגול, אבל כשיגיע הקיץ הבא, מוטב שתחשב גם אתה על החרף שייבוא אחרי ותאסף בעצמך גרגרים, בטרם יגיע הסתיו. ובשעה שהחרגול היה אכל ואכל, הסבירה לו הנמלה את מוסר ההשכל.

שיח בכיתה

א. במה שונה סיום המשל בנוסח האחרון מהנוסח של המשל שלמדנו?

ב. איזה סיום אהבת יותר?

מבדק הצלחה רמה * * *

א. סמן נכון לא נכון לגבי כל משפט.

הנמלה שרה כל הקיץ.	נכון / לא נכון
הצרצר שר כול הקיץ.	נכון / לא נכון
הנמלה אספה מזון.	נכון / לא נכון
הצרצר בא לנמלה לבקש אוכל.	נכון / לא נכון
הנמלה הייתה חרוצה.	נכון / לא נכון
לצרצר היה אוכל בחורף.	נכון / לא נכון

א. לפניך שלושה פתגמים :

• "סוף מעשה במחשבה תחלה"

• "מי שטרח בערב שבת - לאכל בשבת"

• "לך אל הנמלה עצל - ראה דרכיה וחכם"

1. הסבר את אחד הפתגמים.

2. מה המשתף בין המשל והפתגם שבחרת?

ג. כתוב במילים שלך מה ניתן ללמוד מהמשל?

ד. מילה ופירושה סמן קו בין המילה לפירוש המתאים לה.

מילה	פירוש המילה
מתבונן	בטן
צר	שירה, קולות שמחה.
כרס	צרה
רינה	מסתכל

ה. המשל כתוב בחריזה

סמן בקו את המילים המתחרזות זו עם זו.

בְּשִׁדּוֹת אֵין עוֹד מְזוֹן
וְהִגִּיעַ עַת רְזוֹן
לְרִנָּה, נִגּוֹן וְזִמְרָה
בָּא הַקָּץ, הַסּוֹף, הַגִּמְרָה.
וְאֵיךְ אֶפְשָׁר לְשִׁיר שִׁיר עֶרֶשׁ
אִם רִיקָה, רִיקָה הַכֶּרֶס?

ז. כתוב סוף אחר למשל.

בהצלחה!